

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**وضعیت حقوقی خسارت معنوی
ناشی از جرم با تاکید
بر جرایم نیروهای مسلح**

مؤلفین:

دکتر مهدی مقدسی - مدرس دانشگاه امام حسین (ع)

روح اله ابوئی مهریزی

انتشارات چتر دانش

۱۳۹۵

سرشناسه : مقدسی، مهدی، ۱۳۶۵ -
 عنوان و نام پدیدآور : وضعیت حقوقی خسارت معنوی ناشی از جرم با تاکید بر
 جرایم نیروهای مسلح/
 مولف مهدی مقدسی ، روح اله ابوئی مهریزی.
 مشخصات نشر : تهران: چتر دانش، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۷۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۵۰-۲
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
 موضوع : خسارت معنوی
 موضوع : غرامت‌ها (حقوق)
 موضوع : جرایم نظامی
 موضوع : قربانیان جرم و جنایت -- وضع حقوقی و قوانین
 شناسه افزوده : ابویی مهریزی، روح‌اله، ۱۳۶۷ -
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۴ م۷/م۶ / KMH۸۳۳
 رده بندی دیویی : ۳۴۵/۰۵۵۷۷
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۱۱۴۶۴۲

نام کتاب : وضعیت حقوقی خسارت معنوی ناشی از جرم با تاکید بر
 جرایم نیروهای مسلح
 ناشر : چتر دانش
 مؤلف : دکتر مهدی مقدسی - روح اله ابوئی مهریزی
 نوبت و سال چاپ : اول - ۱۳۹۵
 شمارگان : ۱۰۰۰
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۵۰-۲
 قیمت : ۱۵۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - کوچه نوروژ - پلاک ۱۳
 تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۷۸۹۱۵ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۸۹۰۵۹
 پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com
 کلبه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

فهرست

فهرست	۳
علائم اختصاری	۸
مقدمه	۹
۱- تعریف مسئله	۹
۲- بیان سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق	۱۳
۳- فرضیه اصلی و فرضیات فرعی	۱۳
۴- ضرورت انجام تحقیق	۱۶
۵- سابقه و پیشینه تحقیق	۱۷
بخش اول: مفاهیم، مبانی و اصول بنیادین	۱۹
فصل اول: مفهوم و ماهیت خسارت، جرم و خسارت معنوی	۱۹
مبحث اول: خسارت (ضرر و زیان) و جرم	۱۹
گفتار اول: مفهوم خسارت و انواع آن	۱۹
بند اول: معنای لغوی و اصطلاحی خسارت	۲۰
بند دوم: انواع خسارت	۲۷
گفتار دوم: جرم	۴۳
بند اول: معنای لغوی و اصطلاحی جرم	۴۳
بند دوم: جرم جزایی و جرم مدنی	۴۹
بند سوم: جرائم نظامی	۵۲
مبحث دوم: خسارت معنوی و انواع آن	۵۶
گفتار اول: پیشینه و سابقه تاریخی خسارت معنوی	۵۷
بند اول: پیشینه تاریخی مفهوم خسارت معنوی در اسلام و قوانین کهن	۵۷
بند دوم: پیشینه‌ی تاریخی خسارت معنوی در حقوق ایران	۵۸
بند سوم: نگاهی تاریخی به خسارت معنوی در فرانسه	۵۹

- بند چهارم: تعاریف خسارت معنوی در حقوق انگلستان ۶۰
- گفتار دوم: انواع خسارت معنوی ۶۲
- بند اول: خسارت معنوی وارد بر اشخاص حقیقی ۶۴
- بند دوم: خسارت معنوی وارد بر اشخاص حقوقی ۶۴
- فصل دوم: مبانی و ارکان نظری خسارت معنوی ناشی از جرم ۶۶
- مبحث اول: مبانی فقهی مسئولیت مدنی خسارت معنوی ناشی از جرم ۶۶
- گفتار اول: قاعده (اصل) لاضرر ۶۷
- گفتار دوم: سایر مبانی فقهی ۷۰
- بند اول: قاعده لاجرح ۷۰
- بند دوم: قاعده ضمان ۷۱
- بند سوم: قاعده اتلاف ۷۳
- بند چهارم: اصل عدالت ۷۴
- بند پنجم: بنای عقلاء ۷۶
- بند ششم: دیه و ماهیت آن ۷۷
- مبحث دوم: مبانی حقوقی و قانونی مسئولیت مدنی خسارت معنوی ناشی از جرم ۸۰
- گفتار اول: مبانی حقوقی مسئولیت مدنی خسارت معنوی ناشی از جرم ۸۰
- بند اول: مفهوم نظریه‌ی تقصیر و ایراد به آن ۸۰
- بند دوم: نظریه خطر و ایرادهای آن ۸۶
- بند سوم: نظریه‌ی تضمین حق ۸۸
- بند چهارم: نظریه‌های مختلط ۸۹
- گفتار دوم: مبانی قانونی مسئولیت مدنی خسارت معنوی ناشی از جرم ۹۰
- بند اول: قانون اساسی ۹۰
- بند دوم: قوانین عادی ۹۲

بخش دوم: ضرورت، ارزیابی و شیوه‌های جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۰۰

فصل اول: ضرورت، مصادیق و ارزیابی خسارات معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۰۰

مبحث اول: ضرورت و مصادیق جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۰۱

گفتار اول: ضرورت جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۰۱

بند اول: ضرورت جبران از منظر شأن و منزلت نیروهای مسلح..... ۱۰۱

بند دوم: ضرورت جبران خسارات معنوی اشخاص (حقیقی و حقوقی) با لحاظ

مصونیت قضایی کارکنان نیروهای مسلح..... ۱۰۳

گفتار دوم: مصادیق خسارات معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح و جرائم

مسبب آن..... ۱۰۵

بند اول: مصادیق خسارت معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۰۵

بند دوم: جرائم و تخلفات نیروهای مسلح (مسبب خسارات معنوی)..... ۱۱۴

۲- تجاوز به حریم خصوصی توسط مأمورین نیروهای مسلح..... ۱۱۸

مبحث دوم: ارزیابی خسارات معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح..... ۱۲۵

گفتار اول: معیار و ملاک‌های کلی در ارزیابی خسارت معنوی..... ۱۲۶

بند اول: تفاوت تألم پذیری افراد و تأثیر آن در ارزیابی خسارت معنوی..... ۱۲۸

بند دوم: روش تعیین مبلغ جبران خسارت..... ۱۲۹

بند سوم: تعیین مآخذ پولی محاسبه جبران خسارت..... ۱۳۰

بند چهارم: ملاک زمان ارزیابی..... ۱۳۱

گفتار دوم: تعیین، ارزیابی و تقویم خسارات وارد بر اشخاص..... ۱۳۲

بند اول: معیارهای ارزیابی صدمات بدنی و جسمانی..... ۱۳۲

بند دوم: نحوه ارزیابی و تقویم صدمات بدنی و جسمانی (فوت، جراحت، نقص

.....	عضو)	۱۳۳
.....	بند سوم: نحوه ارزیابی و تقویم خسارات روحی و شخصیتی	۱۳۶
.....	فصل دوم: نحوه مطالبه و شیوه‌های جبران خسارات معنوی ناشی از جرائم	
.....	نیروهای مسلح	۱۳۸
.....	مبحث اول: امکان جبران و نحوه مطالبه خسارات معنوی ناشی از جرائم	
.....	نیروهای مسلح	۱۳۸
.....	گفتار اول: دیدگاه‌های مختلف پیرامون لزوم و امکان جبران خسارت معنوی	۱۳۸
.....	بند اول: نظریات مختلف در مورد لزوم جبران خسارت معنوی	۱۳۹
.....	بند دوم: امکان جبران مادی خسارت معنوی	۱۴۱
.....	گفتار دوم: نحوه مطالبه خسارات معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح	۱۴۴
.....	بند اول: اشخاصی که می‌توانند مطالبه خسارت کنند	۱۴۴
.....	بند دوم: ساز و کارهای اجرائی مطالبه خسارت معنوی	۱۴۶
.....	مبحث دوم: شیوه‌های جبران خسارت معنوی ناشی از جرایم نیروهای مسلح	۱۴۹
.....	گفتار اول: شیوه‌های جبران انواع خسارت معنوی	۱۴۹
.....	بند اول: نگاه کلی به روش‌های جبران خسارت معنوی	۱۵۰
.....	بند دوم: انواع شیوه‌های جبران خسارت معنوی	۱۵۱
.....	بند سوم: روش‌های جبران خسارت معنوی در لطمه‌های روحی	۱۵۹
.....	گفتار دوم: بیمه مسئولیت مدنی کارکنان نیروهای مسلح	۱۶۲
.....	نتیجه‌گیری	۱۶۴
.....	فهرست منابع و مآخذ	۱۶۶

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند. منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

علائم اختصاری

قانون مدنی ق.م

قانون امور حسبی ق.اح

قانون حمایت از خانواده ق.ح.ا.خ

قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح ق.م.ج.ن.م

قانون مسئولیت مدنی ق.م.م

مقدمه

۱- تعریف مسئله

یکی از اصول مهم حاکم بر روابط حقوقی، اصل جبران زیان‌های وارد بر اشخاص به‌وسیله دیگران یا قاعده مسئولیت مدنی به معنای خاص (ضمان قهری) است. برخی از حقوقدانان غربی این اصل را یکی از سه اصل اساسی حاکم بر روابط حقوقی انسان‌ها دانسته‌اند. مسئولیت مدنی ناشی از ایراد خسارت ممکن است قراردادی، غیر قراردادی (قهری) یا ناشی از فعل زینباری باشد که قانون آن را جرم تلقی کرده است.

خسارت ناشی از جرم به این معناست که جرم به وقوع پیوسته و مجنی علیه (کسی که جرم علیه او واقع شده است) متحمل خسارت شده است. خسارت ناشی از جرم به سه دسته زیان‌های مادی (خسارت به جان و مال) معنوی (ضرر به حیثیت و آبرو) و عدم النفع تقسیم می‌شود. جرم یعنی فعل یا ترک فعلی بر خلاف قانون که دارای مجازات است و از آنجایی که این فعل یا ترک فعل بر خلاف هنجارهای جامعه بوده و نظم عمومی را بر هم می‌زند دارای جنبه‌ی عمومی است. در این میان پاره‌ای از جرائم علاوه بر آنکه جنبه عمومی دارند، واجد جنبه خصوصی نیز هستند؛ یعنی از ارتکاب آن‌ها الزاماً شخص یا اشخاص معینی متضرر می‌شوند، مانند کلاهبرداری، سرقت، اختلاس و... از این رو می‌توان گفت هدف از دعوی عمومی بازگشت نظم در جامعه و ایجاد آرامش در شهروندان است، حال آنکه هدف دعوی خصوصی جبران خسارتهای مادی یا دعاوی ناشی از جرم است که به شخص یا اشخاص معینی وارد آمده است.

قابل مطالبه بودن خسارت مادی هرگز مورد تردید نبوده است. قانونگذار نیز بخش بزرگی از توجه خود را معطوف به خسارتهای مادی نموده و از مسئله خسارتهای معنوی در بعضی موارد غافل مانده است و در قوانین مدنی به تعهدات مادی پرداخته است، این در حالی است که بحث مربوط به

خسارتهای معنوی در مسئولیت مدنی مورد بررسی قرار گرفته و در حقوق جزا نیز این مبحث مهم مورد توجه واقع شده است.

خسارت معنوی یکی از مهم‌ترین اقسام خسارت می‌باشد و مشمول این قاعده کلی است که هر نوع خسارت مشروع و نامتعارف باید توسط عامل ایجاد کننده آن جبران گردد و هیچ ضرری بدون جبران باقی نماند. با توجه به اهمیت جایگاه خسارت معنوی ناشی از جرم، می‌بینیم زمانی که فرد زیان‌دیده از جرم متحمل خسارت مالی شده است، به تبع آن جرم، شخصیت روحی و روانی او نیز آسیب می‌بیند. خسارت معنوی متوجه بعد معنوی شخصیت انسان از قبیل شرافت، کرامت، حیثیت، اعتبار و ... می‌شود. به عنوان مثال در برخی جرائم غیر عمدی مانند بی احتیاطی رانندگان، یا عدم مراقبت مالکان و متصدیان وسایل موتوری که وقوع سوانح مختلفی را موجب می‌شود، برای تأمین امنیت و حفظ نظم اجتماعی و رعایت عدالت باید خسارتهای وارد شده و آنچه در آینده از آن خسارت ناشی خواهد شد، جبران گردد. این ضرر و خسارت منحصر به ضرر مادی و مالی نیست. انسان در برابر لطمات روحی نیز آسیب پذیر است. گاه این آسیب‌ها توسط زیان دیده بروز نمی‌کند و در نتیجه‌ی آن روز به روز اثرات روانی جبران ناپذیری بر فرد به جای می‌ماند.

حقوق معنوی همواره برای بشر با ارزش‌تر از حقوق مادی بوده است. در برخی مواقع ضررهای معنوی از ضررهای مادی اثر گذارترند و این امر باید مورد حمایت قانون قرار گیرد و وارد کننده ضرر ملزم به جبران آن شود. ضرر و زیان معنوی ناشی از جرم بخش مهمی از خسارات وارد به اشخاص را تشکیل می‌دهد. لذا با توجه به اهمیت جبران زیان‌های معنوی ناشی از جرم و تأثیر آن بر روحیه افراد، مورد توجه شرع و قانون بوده است. با این حال همیشه این سؤال مطرح بوده که آیا می‌توان در قبال تجاوز به حقوق معنوی مطالبه خسارت نمود و پول (خسارت) دریافت کرد؟

در نظام حقوقی ایران خسارت معنوی قابل جبران است. در ماده ۹ قانون آیین دادرسی کیفری و مواد ۱ و ۲ و ۸ و ۱۰ قانون مسئولیت مدنی ضرورت جبران و امکان مطالبه ضرر و زیان معنوی مورد تأیید قرار گرفته است. بر اساس اصل ۱۷۱ ق.ا. نیز جواز جبران خسارت معنوی ثابت است. اخیراً با تصویب لایحه قانونی حمایت از بزه‌دیدگان، صراحتاً این دسته از خسارات مورد توجه مقنن قرار گرفته و طرقی برای جبران آن پیش‌بینی شده است (تبصره ۱ ماده ۲ لایحه حمایت از بزه‌دیدگان).

در فقه و شرع مقدس اسلام نیز دلایل و مستندات زیادی برای جبران خسارات معنوی ارائه شده است. یکی از این دلایل قاعده لاضرر است. قاعده لاضرر از کاربردی‌ترین قواعد فقهی است که هدف از تشریح آن، فراهم کردن موجبات جبران خسارت وارده به افراد بوده که مصداق بارز آن خسارت معنوی است. از نظر فقهی اصلی‌ترین منبعی که از سوی حقوقدانان به عنوان مبنای مطالبه خسارت معنوی ذکر شده است قاعده «لاضرر و لاضرار» در اسلام است. در واقع با توجه به روایت مربوط به این قاعده پی می‌بریم که در جریان سمره بن جندب زیان مادی مطرح نبوده است، بلکه پیامبر اسلام (ص) به قصد جلوگیری از تجاوز فردی به حریم خصوصی و خانوادگی دیگری مبادرت به صدور دستوری نمودند که قاعده لاضرر از آن استنباط گردد. مستند دیگر قاعده نفی عسر و حرج است. بر اساس این قاعده اگر فردی در اثر فعل خویش خسارتی اعم آر مالی، جسمی و معنوی بر کسی وارد کند و از عهده خسارات وارده بر نیاید او را در معرض ضیق و تنگی قرار داده است و این از نظر شارع انور ممنوع است، چرا که موجب اختلال نظام زندگی فرد و جامعه می‌شود که عقل آن را جایز نمی‌داند، لذا خسارت باید به نحو مقتضی جبران گردد. ضرورت جبران خسارت معنوی از نظر عقلی و بنای عقلاء نیز

قابل اثبات و توجیه است.^۱

بحث از خسارت معنوی و مصادیق مختلف آن و روش محاسبه و جبران زیانهای معنوی و در نهایت رویه محاکم قضایی در مقام رسیدگی به دعاوی راجع به اینگونه خسارات از موضوعات جالب و در عین حال نسبتاً پیچیده علم حقوق و تحقیقات حقوقی است. با وجود زمینه‌های مناسب در متون حقوقی جهت امکان جبران خسارت معنوی، هنوز اکثریت قریب به اتفاق محاکم از صدور حکم در مورد دعاوی که موضوع آن مطالبه خسارتهای معنوی است امتناع می‌ورزند.

در این تحقیق در پی آنیم پس از بررسی مبانی فقهی و حقوقی جبران خسارت معنوی از جرم، به طور خاص جبران زیانهای معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح را مورد بررسی قرار دهیم. این امر مستلزم این است که جرائم خاص نظامی و نیروهای مسلح مورد بررسی قرار گرفته و پس از آن، خسارتهای معنوی که ممکن است از این نوع جرائم به زیان دیده آسیب برساند مشخص شود. سپس با توجه به قواعد و مبانی مسئولیت مدنی از جمله نظریه تقصیر، نظریه خطر و قواعد لاضرر و ضمان و... ضرورت جبران این خسارتهای مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

چگونگی طرح دعوا، نحوه مطالبه، رسیدگی به موضوع و صدور حکم و در نهایت روشها و شیوه‌های جبران خسارت و نحوه اعاده کامل وضعیت زیان دیده به زمان قبل از ورود ضرر از جمله موضوعات و زمینه‌هایی است که در این تحقیق مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت. قابل ذکر است در بعضی موارد جبران کامل زیان معنوی امکان پذیر نیست و لذا جبران خسارت با استفاده از روشهای مالی و پرداخت معادل مالی آن، اعاده حیثیت، خسارت تبیی، عذرخواهی، می‌تواند تا حدودی تأملات و آسیب‌های روانی وارده را کاهش دهد.

۱- نقیبی، سید ابوالقاسم، جبران خسارت به حق معنوی، مبانی فقهی و حقوقی، مجله کتاب‌های اسلامی، شماره

۹، سال ۱۳۸۱، ص ۳۰ و ۳۱

۲- بیان سؤال‌های اصلی و فرعی تحقیق

سؤال اصلی

۱- ماهیت و مفهوم جبران خسارات معنوی ناشی از جرم مخصوصاً در جرائم نیروهای مسلح چگونه می‌باشد؟

سؤالات فرعی

- ۱- با عنایت به وجود برخی ابهامات و تناقضات در قوانین چه اقدامات قانونگذاری جهت رفع این ابهامات و ترغیت قضات جهت صدور حکم در این زمینه مفید است؟
- ۲- جهت جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم نیروهای مسلح با توجه به طبع خاص این جرائم، کدام نوع از روش‌ها و شیوه‌های جبران خسارت برای اعاده کامل وضعیت زیان‌دیده به شرایط قبل از وقوع خسارت مناسب‌تر است؟
- ۳- قلمرو جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم چگونه است؟
- ۴- مشروعیت جبران خسارت معنوی ناشی از جرم در فقه اسلامی و حقوق جمهوری اسلامی ایران، بر اساس چه دلایلی قابل اثبات است و بر چه مستنداتی پایه ریزی شده است؟

۳- فرضیه اصلی و فرضیات فرعی

فرضیه اصلی

۱- خسارت معنوی از نظر مفهومی عبارت است از کسر حیثیت یا اعتبار اشخاص یا صدمات روحی، به تعبیر دیگر، خسارت معنوی زبانی است که به حیثیت، آبرو و عواطف و یا احساسات شخصی وارد شده است. از دیدگاه حقوق کیفری نیز ارتکاب جرم یا هر نوع تخطی از قوانین جزایی فقط موجب مسئولیت کیفری نیست، بلکه مسئولیت مدنی را نیز به دنبال دارد. در مورد خسارت معنوی ناشی از جرائم نیز فرض بر این است که هرگاه بر اثر جرائم، اعم از

جرائم عادی یا جرائم نیروهای مسلح، خسارت معنوی به زیان دیده ناشی از جرم وارد شود، باید جبران گردد. به نظر می‌رسد جرائمی نظیر توهین، افترا، هتک حرمت، حتی اسید پاشی و ایراد ضرب و جرح و آسیب‌های جسمانی و برخی جرائمی که موجب ورود زیان و آسیب جسمی به اشخاص می‌شود، می‌تواند باعث ورود خسارات معنوی شده و جبران آن ضروری است.

فرضیه‌های فرعی

۱- با توجه به طبع و ویژگیهای خاص جرائم نیروهای مسلح و ضرورت جبران خسارتهای معنوی ناشی از جرائم آن تدوین و انجام اقدامات قانونگذاری ضروری است. با توجه به اینکه محاکم ما تاکنون نسبت به رسیدگی و صدور حکم در زمینه جبران خسارات معنوی کمتر کار کرده‌اند و احکام بسیار کمی در این مورد مشاهده می‌شود، فرض بر این است که قانونگذار باید تدابیری اتخاذ نماید که دادگاهها و قضات جهت صدور حکم در زمینه جبران خسارت معنوی ترغیب شده و این امر به صورت یک رویه در بین دادگاهها صورت پذیرد. از جمله این اقدامات می‌تواند تدوین قوانین جدیدی است که نحوه و روشهای جبران خسارات معنوی ناشی از جرم را به وضوح تشریح نماید تا قضات با تمایل و فراغ بال بیشتری نسبت به صدور حکم در این زمینه اقدام نمایند. لزوم این امر از این حیث است که اگرچه قضات نسبت به ضرورت امر جبران خسارت معنوی وافق هستند، ولی در بعضی موارد در مورد شیوه‌ها و نحوه جبران خسارات برای محاکم امری بدیع و تازه است، از این رو از صدور حکم در این زمینه امتناع کرده و خسارات معنوی ناشی از جرائم علی رغم مطالبه اصحاب دعوا جبران نشده باقی می‌ماند. لذا تبیین و بر شمردن شیوه‌ها و روشهای جبران خسارت در قوانین جدید می‌تواند راهگشا و مؤثر باشد.

۲- اگرچه جبران خسارت معنوی ناشی از جرائم به صورت کامل در بعضی مواقع